

УДК 338.242.2

Орлова-Курилова О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту, статистики та економічного аналізу,
Луганський національний аграрний університет, м. Харків

ГЕНЕЗА ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті досліджено парадигму розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці і конкретизовано початок формування інноваційного підприємництва в національній економіці. Здійснено сутнісний аналіз понять «підприємництво» та «інновація», які є ключовими і визначальними концептами даного феномену. Доведено, що суспільна практика вивчення інноваційного підприємництва в національній економіці актуалізувала новий підклас складних та глибоких соціально-економічних проблем, масштаб яких перевищує гносеологічні можливості приватних наук. У зв'язку з цим зростає значимість загального дослідження інноваційного підприємництва як самостійно-розвиваючого, складно-організованого цілого, що фіксується в межах національної екосистеми (відкритої та активно взаємодіючої з іншими екосистемами).

Ключові слова: інноваційне підприємництво, національна економіка, екосистема, мотивація, відповідальність, економічна думка, еволюція розвитку, інноваційна система, господарська діяльність, новаторство, фактори виробництва, технологічні інновації.

ГЕНЕЗИС ПАРАДИГМИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Орлова-Курилова О.В.

В статье исследована парадигма развития инновационного предпринимательства в национальной экономике и конкретизировано начало формирования инновационного предпринимательства в национальной экономике. Осуществлен сущностный анализ понятий «предпринимательство» и «инновация», которые являются ключевыми и определяющими концептами данного феномена. Доказано, что общественная практика изучения инновационного предпринимательства в национальной экономике актуализировала новый подкласс сложных и глубоких социально-экономических проблем, масштаб которых превышает гносеологические возможности частных наук. В связи с этим возрастает значимость общего исследования инновационного предпринимательства как самостоятельного-развивающегося, сложно-организованного целого, фиксирующегося в пределах национальной экосистемы (открытой и активно взаимодействующей с другими экосистемами).

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, национальная экономика, экосистема, мотивация, ответственность, экономическая мысль, эволюция развития, инновационная система, хозяйственная деятельность, новаторство, факторы производства, технологические инновации.

GENESIS IS A PARADIGM FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN THE NATIONAL ECONOMY

Orlova-Kurilova Olga

The article deals with the paradigm of the development of innovative entrepreneurship in the national economy. The beginning of the formation of innovative entrepreneurship in the national economy is specified. An essential analysis of the concepts of "entrepreneurship" and "innovation" is carried out, which are key and defining concepts of this phenomenon. It has been proved that the public practice of studying innovative entrepreneurship in the national economy has actualized a new subclass of complex and deep socio-economic problems, the scale of which exceeds the epistemological possibilities of the private sciences. In connection with this, the importance of a general study of innovative entrepreneurship as an independently developing, complex, organized whole, recorded within the national ecosystem (open and actively interacting with other ecosystems), is increasing. Innovative entrepreneurship is a complex socio-economic institute, which includes a set of business entities that carry out active targeted innovation activities aimed at increasing the value of equity capital, as well as meeting the needs of society. It has been determined that the epistemology of innovation entrepreneurship in the national economy should be based on the fact that entrepreneurship is the most important factor that determines the success of the entire innovation cycle within the national ecosystem. Entrepreneurial function is implemented at all stages of the innovation process, including functional and applied research, development, introduction into production and replication of the product. Entrepreneurship is a prerequisite for the effective functioning of the national economy of an innovative type, and increasing its activity is now one of the most important factors of economic growth.

Keywords: *innovation entrepreneurship, national economy, ecosystem, motivation, responsibility, economic thought, evolution of development, innovation system, economic activity, innovation, factors of production, technological innovations.*

Постановка проблеми. Інноваційне підприємництво відіграє важливу роль у збереженні соціальної спрямованості ринкових реформ у країнах з високорозвиненою економікою. Перш за все, це стосується забезпечення зайнятості, так як в більшості країн підтримка підприємництва з боку держави здійснюється з метою скорочення прихованого безробіття і зменшення зайнятості у неформальному секторі економіки, а також для формування системи мотивації та особистої відповідальності за кінцеві результати виробництва.

Історія розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці налічує більше двох десятиріч. Всі ці роки інноваційне підприємництво, долаючи різні бар'єри і перешкоди, динамічно розвивалося всупереч різним зовнішнім та внутрішнім негараздам. На цей час науковцями досліджено значний масив зарубіжного досвіду щодо еволюції розвитку інноваційного підприємництва. У той же час, недостатня увага приділена питанню генези парадигми розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці, що дозволило б більш детально визначити передумови зародження цього сектору економіки у вітчизняній екосистемі, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки незадовільного стану його функціонування, та з урахуваннями зазначеного, окреслити механізми, стратегії і напрями поліпшення його розвитку за сучасних умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання еволюції розвитку інноваційного підприємництва завжди знаходилося у вирії наукової думки, як вітчизняних так і закордонних вчених. У працях Г. Александра, Дж. Бейлі, Б. Буркинського, Л. Вальраса, З. Варналія, Л. Ганущак-Єфіменко, І. Гнатенко, Дж. Кейнса, І. Кукси, К. Маркса, Г. Марковіца, А. Пігу, Ж. Сейя, С. Сімонді, І. Фішера, М. Фрідмена, Е. Хансена, Дж. Хікса, Й. Шумпетера та інших вчених відображено еволюційну картину розвитку підприємництва в контексті економічної думки. Однак теорія та практика розвитку сучасного інноваційного підприємництва вимагає постійного перегляду та аналізу існуючого

історичного доробку вчених з урахуванням швидкозмінності соціально-економічних та політичних умов національного господарства.

Постановка завдання. Метою дослідження є переосмислення еволюції розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці, що надасть можливість у подальшому сформувати напрями, стратегії та концептуальні засади його ефективного функціонування з урахуванням історичного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвитку інноваційного підприємництва надається ключове значення у високоефективних країнах світу. Адже таке підприємництво задає тренд економічному зросту, формує структуру у якості ВВП, є джерелом бюджетних надходжень тощо. Будучи важливим сектором, воно становить підґрунтя ринкової економіки розвинених країн, забезпечує соціально-економічну безпеку національної системи. Інноваційне підприємництво, яке породжує певні форми взаємин в суспільстві сприяє не тільки підвищенню матеріального благополуччя населення, але також формує інтелектуальний потенціал суспільства. Кожна країна світу відзначається своєю історією становлення інноваційного підприємництва, індивідуальною генезою та концепцією його формування. Зазначена трансформація безперечно впливає на специфіку сучасного підприємництва. Завдяки усталеним еволюційно-історичним базисним концепціям, зазвичай досліджених та розвинених представниками різних економічних шкіл, інноваційне підприємництво отримало свої національні та ментальні риси.

В Україні проблеми інноваційного підприємництва активно почали обговорюватися та вивчатися вітчизняними економістами з кінця 80-х – початку 90-х років, коли розпочався перехід України до формування основ ринкової економіки. Зазначене питання і до сьогодні залишається дуже актуальними на мега-, макро-, мікро-, мезорівнях. На цей час в Україні створено законодавчу базу, яка регулює інноваційне підприємництво, як приклад: Закони України «Про наукову та науково-технічну діяльність» [1], «Про державне регу-

лювання діяльності у сфері трансферу технологій» [2], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [3], «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [4], «Про інноваційну діяльність» [5] тощо. Уряд держави постійно займається пошуком найефективніших шляхів розвитку системи інноваційного підприємництва, забезпечення його належними інфраструктурними елементами та фінансовими гарантіями. Проте зауважимо, що витоки інноваційного підприємництва в національній економіці, слід шукати у далекі часи, коли представники різних економічних шкіл доводили необхідність існування такого підприємництва у господарському суспільстві. Тож, де-юре стартом розвитку інноваційного підприємництва в національній економіці справедливо вважати 24.08.1991 р., коли з проголошенням незалежності України було задано початок формування нормативно-правової бази нашої держави. Де-факто, інноваційне підприємництво почало формуватися ще у далекі часи існування людства, досвід чого безперечно було враховано при формуванні інноваційної системи підприємництва в сучасній Україні.

З'ясовуючи генезу парадигми розвитку інноваційного підприємництва, необхідно насамперед виходити з сутнісного аналізу понять «підприємництво» та «інновація», які є ключовими і визначальними концептами даного феномену. В процесі історичного розвитку нашої держави підприємництво сформувалося у вигляді самостійної діяльності громадян та їх об'єднань, яка здійснюється під власну майнову відповідальність і на власний ризик з метою отримання прибутку. У Главі 4 Господарського кодексу України регламентовано правові основи підприємництва, як виду господарської діяльності. Зокрема, у ст. 42 визначено, що: «Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [6].

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Згідно із цим Законом державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підпри-

ємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних. У ст. 1 Закону визначено термінологічний апарат інноваційної діяльності. Там же конкретизовано, що: «... інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [5].

Отже, інноваційне підприємництво в національній економіці можливо визначити, як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик інноваційну діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Така діяльність здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Інноваційне підприємництво являє собою складний соціально-економічний інститут, що включає сукупність господарюючих суб'єктів, які здійснюють активну цілеспрямовану інноваційну діяльність, спрямовану на зростання вартості власного капіталу, а також на задоволення потреб суспільства [7, с. 70].

Як ми вже зазначали, де-факто, інноваційне підприємництво має давню історію. Показовим прикладом такого еволюційного перетворення вважасмо процес формування наукових думок виражених в межах чотирьох хвиль концептуальних переосмислень стосовно уявлень про підприємництво, які характеризуються концентрацією уваги вчених на різних його аспектах (табл. 1).

Виходячи з табл. 1 акцентування уваги на інноваційності в підприємницькій діяльності почало виникати за наукових досліджень представників третьої хвилі. Підтвердженням сказаного слугує те, що поняття «інновація» як економічної категорії одним з перших почав використовувати у своїх дослідженнях австрійський економіст Й. Шумпетер (представник третьої хвилі), який виходив з того, що двигуном розвитку виступає новаторська підприємливість, яка виражається в постійному пошуку нових комбінацій факторів виробництва. За його поглядами, сутність інновації полягає в практичному використанні науково-технічних розробок і винаходів, а господарська діяльність (в широкому розумінні) в умовах ринку передбачає синергію чотирьох ролей: підприємця, менеджера, капіталіста (влас-

Таблиця 1. Концептуальні хвилі переосмислення уявлень про підприємництво

Хвиля	Представники	Ключова позиція
Перша	Р. Кантільон	З'явилася на основі меркантилізму і пов'язана з акцентуванням уваги на наявності підприємницького ризику
Друга	Ж. б. Сей, А. Сміт, І.Г. фон Тюнен, Дж. С. Мілль, К. Маркс	Склалася в межах класичної школи і пов'язана переважно з інтерпретацією підприємництва як особливого виду творчої діяльності
Третя	А. Маршалл, Л. Вальрас, К. Менгер, Дж. Б. Кларк, Г. Шмолер, Й. Шумпетер	Виникла в результаті маржиналістської революції і пов'язана з розглядом підприємництва як особливого четвертого фактору або як діяльності новатора, котрий здійснює конструктивне руйнування рівноваги в економіці
Четверта	Ф. Найт, І. Кірцнер, Л. фон Мізес, Ф.А. фон Хайек, П. Друкер, А. Шапіро, В. Репке, А. Гібб, Р. Хизрич	Сформувалася в умовах домінування неокласичної парадигми і пов'язана з прагненням урахування складності і динамічності бізнес-середовища, впливом інституційних і культурних чинників на підприємницьку поведінку

Джерело: авторська розробка

ника капіталу) і винахідника. Й. Шумпетер вважав, що підприємець є революціонером в економіці, при цьому головну роль тут відіграє не інтелект, а воля і здатність виділити певні моменти реальної дійсності. Здатність йти поодиноці і впливати на інших людей, Й. Шумпетер визначав поняттями «мати вагу», «мати авторитет», «вміти змушувати коритися» [8, с. 191].

Ядром теорії економічного розвитку за припущеннями Й. Шумпетера варто вважати підприємця – новатора, як творця нових комбінацій факторів виробництва, нових продуктів, ринків і технологій. Всі ці фактори впливають на рівновагу економічної системи і стимулюють економічне зростання. На думку вченого, тільки технологічні інновації та динамічні зміни можуть порушити рівновагу економіки. Інновації є не тільки результатом впровадження нових технологій, а й постають у формі реалізації новітніх способів організації виробництва, управління. Й. Шумпетер вважав, що підприємець комбінуючи фактори виробництва шукає нові форми комерційних комбінацій, здійснюючи при цьому «конструктивне руйнування» (creative destruction) і «підрив» ринкової рівноваги. Дослідник акцентував увагу на тому, що людина може бути підприємцем, доки використовує інновації, а її підприємницька діяльність не перетворюється на рутинний процес [8, с. 203].

Велике значення для розвитку інноваційного підприємництва має мотивація, що пов'язана з внутрішніми прагненнями та спонуканнями людини ризикувати своїми фінансовими ресурсами заради досягнення певних цілей: економічних і соціально-психологічних. Причому вплив мотивів другого порядку (соціально-психологічних) зростає з часом. До початку ХХ ст. під прибутком (або підприємницьким доходом) малася на увазі плата за звичайне управління, традиційну діяльність або роботу (заробітна плата). Все змінилося з ідеями Дж. Б. Кларка, який вперше, пов'язав підприємницький прибуток з успішним впровадженням в економічну діяльність технологічних, комерційних та організаційних нововведень [9, с. 389].

Вказуючи на складність підприємницької діяльності, Л. фон Мізес в своїх працях запропонував розглядати її виходячи з моделі творчої людини, яка може робити помилки, вчитися на своєму досвіді, робити вибір, виходячи зі своїх особистісних схильностей. Він розглядав підприємця в умовах конкуренції і відзначав, що для перемоги в конкурентній боротьбі підприємцю необхідно «... задовольнити найбільш насущні потреби споживачів або забезпечувати їх за нижчою ціною, ніж старі постачальники.. використовуючи при цьому мізки та ідеї» [10, с. 257]. Отже, успішна підприємницька діяльність вимагає від підприємця певних новаторських навичок і здібностей, використання яких в майбутньому призведе до створення конкурентоспроможного продукту [11]. Тобто, успіх компанії, безпосередньо залежить від структури і якості людського капіталу, переважно за рахунок вдалих новаторських ідей.

Розглядаючи генезу розвитку інноваційного підприємництва необхідно відзначити припущення

І.А. Гнатенко, яка заважила, що: «...у майбутньому буде відбуватися достатньо тривалий процес компліментарного синтезу інноваційного еволюціонізму та синергетики теорії підприємницьких систем. Саме вони на основі сучасної методології будуть задавати тренд формування внутрішньої логіки визначення «інновації», як інструментарію національного підприємництва...» [12, с. 108].

Сучасна парадигма інноваційного підприємництва в національній економіці вміщує розповсюдженні у науковому світі різні теорії, а саме: підприємницької орієнтації і підприємницької фірми; контекстуалізації підприємництва; інституційних змін та інституційного підприємництва; комунікативної дії; конвенції; етичної і соціально-відповідального бізнесу; організаційних змін; конкуренції; ресурсної теорії; динамічних здібностей. Крім того, системна інтерпретація національного підприємництва проводиться на основі теорій: державного регулювання підприємницької діяльності; фактору часу; довгих хвиль і зміни техніко-економічної парадигми; просторового розвитку бізнесу; інноваційних систем, генерування і трансферу інновацій. Серед сучасних теорій стратегічного менеджменту зростає значимість концепції динамічних неординарних здібностей при вивченні конкурентної поведінки інноваційної фірми та її керівника. Спираючись на ресурсний підхід, така парадигма розвиває неошумпетеріанську теорію фірми і прийняття рішень в організації, у якій наявні підходи поведінкової теорії фірми, еволюційного напрямку в економічній теорії і шумпетеріанського розуміння інноваційного процесу. У даній концепції фокусується увага на тому, що для досягнення стійких конкурентних переваг підприємству недостатньо володіти унікальними ресурсами та компетенціями в умовах турбулентного середовища, необхідні і організаційно-новаторські здібності.

Висновки з проведеного дослідження. Вважаємо, що сучасна суспільна практика вивчення інноваційного підприємництва в національній економіці актуалізувала новий підклас складних та глибоких соціально-економічних проблем, масштаб яких перевищує гносеологічні можливості приватних наук. У зв'язку з цим зростає значимість загального дослідження інноваційного підприємництва як самостійно-розвиваючого, складно-організованого цілого, що фіксується в межах національної екосистеми (відкритої та активно взаємодіючої з іншими екосистемами).

Гносеологія інноваційного підприємництва в національній економіці повинна ґрунтуватися на тому, що підприємництво є найважливішим фактором, що визначає успішність здійснення усього інноваційного циклу в межах національної екосистеми. Підприємницька функція реалізується на всіх етапах інноваційного процесу, включаючи функціональні і прикладні дослідження, розробку, впровадження у виробництво та тиражування продукту. Підприємницька діяльність є необхідною умовою ефективного функціонування національної економіки інноваційного типу, а підвищення її активності виступає нині одним з найважливіших факторів економічного зростання.

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 14.02.2019).
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/143-16> (дата звернення: 14.02.2019).
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08 вересня 2011 р. № 3715-VI / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/3715-17 (дата звернення: 14.02.2019).
4. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 листопада 1999 р. № 991-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/991-14> (дата звернення: 14.02.2019).
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15> (дата звернення: 14.02.2019).
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003. № 18, № 19-20, № 21-22, Ст. 144.
7. Гнатенко І.А. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. Вісник Херсонського державного університету. 2018. № 32. С. 69–72.
8. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва : Прогресс, 1982. 456 с.
9. Кларк Дж.Б. Распределение богатства. Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков: в 5 т. Т.2: Восходящий капитализм / М.Г. Покидченко. Москва : Мысль, 2005. С. 389–404.
10. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. Москва : Экономика, 2000. 878 с.
11. Кукса І.М. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності АПК. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 11(149). С. 43–50.
12. Гнатенко І.А. Концепт «інновація» в системі національного підприємництва. Роль інновацій в трансформації образу сучасної науки : Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 28-29 грудня 2018 р.): ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. С. 107–108.

E-mail: orlovakur73@gmail.com